

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Γ'.

ΠΩΣ ΑΙ ΓΛΩΣΣΑΙ ΕΙΝΑΙ ΜΕΘΟ-
ΔΟΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑΙ· ΑΓΕΛΕΙΑ
ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΘΩΔΩΝ.

Αἱ γλῶσσαι εἶναι ἄλλαι τόσαι ἀκαλυπ-
ταὶ μέθοδοι.

α'. ἔνα καταλάβη τινὰς εὐκολως μετὶ τρό-
πον αἱ γλῶσσαι εἶναι ἄλλαι τόσαι ἀναλυτικαὶ με-
θοδοί, ἂν ἐκατάλαβε μετὶ τὸν τρόπον ἢ σχηματικὴν
γλῶσσαν εἶναι καὶ αὐτὴ μία. Καὶ ἂν ἐκατάλαβε
τινὰς ὅτι χωρὶς αὐτὴν τὴν ὑπερινῆν διάλεκτον οἱ ἄν-
θρωποι ἤθελαν εἶναι ἀδύνατοι νὰ ἀναλύσων τὰς συ-
χασμῶν, θὰ γνωρίσῃ ὅτι παύοντες νὰ τὴν ομιλῶν,
δὲν ἤθελαν τὴν ἀναλύει πλέον, ἂν δὲν ἤθελαν
τὴν ἀναπληρώσει μετὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐνάρθρων
ἤχων. Ἡ ἀνάλυσις δὲν γίνεται καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ
γένῃ, παρά μετὰ τὰ σημεῖα (1).

(1) Ἡ μὲν γὰρ αἰσθησις τῶν ἰδίων φεῖ ἀληθείας καὶ πᾶσι
ὑπάρχει τοῖς ζῴοις· διανοεῖσθαι δὲ (raisonner) ἐνδέχεται
καὶ ψευδῶς καὶ ἐδενὶ ὑπάρχει ἢ μὴ καὶ λόγος. Ἀριστοτ. ἐν-

Πρέπει μάλιστα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἂν δὲν ἐγίνονταν πρῶτα μὲ τὰ σημεῖα τῆς σχηματικῆς διαλέκτου, δὲν ἤθελε γένη ποτὲ μὲ τῆς ἐνάρξης ἤχους τῶν γλωσσῶν μας. Τῷ ὄντι, πῶς μία λέξις ἤθελε γένη τὸ σημεῖον μιᾶς ιδέας, ἂν αὐτὴ ἢ ἰδέα δὲν ἤθελεν ἠμπορέσει νὰ δειχθῇ εἰς τὴν σχηματικὴν διάλεκτον; Ἡ καὶ πῶς ἀρτὴ ἢ διάλεκτος ἤθελε τὴν δειξῆ, ἂν δὲν εἶχε κάμη νὰ τὴν παρατηρήσῃν ξεχωριστὰ ἀπὸ κάθε μίαν ἄλλην;

Αὐταὶ ἄρχισαν καθὼς ὅλαι αἱ ἐφευρέσεις τῶν ἀνθρώπων, πρὸ τῆ νὰ βάλουν τὸν σκοπὸν νὰ τὰς κάμνῃ.

β'. Οἱ ἄνθρωποι ἀγνοῦν ἐκεῖνα ὅπῃ σοφάζονται, ἐν ὅσῳ ἢ πείρα δὲν τῆς ἔκαμε νὰ σημειώσῃν ἐκεῖνο ὅπῃ κάμνῃν ὑπερὰ ἀπὸ μόνην τὴν φύσιν. Διὰ τῆτο δὲν ἔκαμαν ποτὲ μὲ σκοπὸν, εἰμὴ πράγματα ὅπῃ εἶχαν κάμη πλέον χωρὶς νὰ ἔχῃν τὸν σκοπὸν νὰ τὰ κάμνῃ. Πισεύω ὅτι αὐτὴ ἢ παρατήρησις θὲ νὰ ἐπικυρωθῇ πάντοτε, εἰ πισεύω ἀκόμη ὅτι ἂν αὐτὴ ἐσημειώνονταν, ἤθελαν συλλογίζωνται καλλίτερα, παρά ὅπῃ ἐσυλλογίσθησαν.

τῷ περὶ ψυχῆς. Αὐτὴ ἢ ἰδέα τῆ Ἀριστοτέλους, εἶναι ἀξιολογητάτη φιλοσοφικωτάτη. Ἡ Μὰ τὴν ἐσκέυθησαν καθὼς ἔπραπεν ἐκεῖνοι ὅπῃ ἐφαντάζονταν ὅτι μιμῆνται τὸν Ἀριστοτέλην; ὄχι βέβαια. Ἡ ἢ ἤθελαν τὴν καταλάβῃ, ἤθελαν μᾶς κάμη πρὸ πολλῆ μίαν καλὴν Λογικὴν.

Δὲν ἐσοχάωθησαν νὰ κάμνῃ ἀναλύσεις, πα-
 ρά ἀφ' ἧ ἐπαρατήρησαν ὅτι εἶχαν κάμη. Δὲν ἄρ-
 χισαν νὰ ὁμιλῶν τὴν χημητικὴν διάλεκτον διὰ νὰ
 κάμνῃ νὰ τὸς καταλάβῃ, παρά ἀφ' ἧ ἐσημείωσαν
 ὅτι τὸς εἶχαν καταλάβῃ. Παρομοίως δὲν θὲ νὰ ἐσο-
 χάωθησαν νὰ ὁμιλήσῃν μὲ ἤχῃς ἐνάρθῃς, παρά
 ἀφ' ἧ ἐπαρατήρησαν ὅτι εἶχαν ὁμιλήσῃ μὲ παρο-
 μοίῃς ἤχῃς, καὶ αἱ γλῶσσαι ἄρχισαν πρὸ τῆ νὰ βάλ-
 λῃν σκοπὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ κάμνῃ γλώσσας. Παρο-
 μοίως ἐσάθησαν καὶ ποιηταὶ καὶ ῥήτορες πρὸ τῆ νὰ
 φροντίσῃν διὰ νὰ γένῃν (1). Ἐνὶ λόγῳ, κάθετι
 ὅπῃ ἐγιναν, ἐσάθη ἡ φύσις μοναχὴ ὅπῃ τὸς ἔκαμε
 νὰ γένῃν, καὶ δὲν ἐσπέδασαν νὰ γένῃν αὐτὸ, παρά
 ἀφ' ἧ ἐπαρατήρησαν ὅτι ἡ φύσις τὸς εἶχε κάμη νὰ
 γένῃν. Αὐτὴ ἄρχισεν ὅλα, καὶ πάντοτε καλὰ. Αὐτὸ
 εἶναι μία ἀλήθεια ὅπῃ πρέπει νὰ τὴν ἐπαναλαμβάνῃ
 τινὰς πολλάκις.

Πῶς αἱ γλῶσσαι ἐσάθησαν μέθοδοι
 ἀκριβεῖς.

γ'. Αἱ γλῶσσαι ἐσάθησαν μέθοδοι ἀκριβεῖς
 ἐν ὅσῳ δὲν τὰς ὠμίλησαν, παρά περὶ πραγμά-

(1) Ἐκείνος ὅπῃ πρῶτος διῆχυρίσθη ὅτι ἡ τέχνη
 κάμνει τὸς ῥήτορας, ἢ δὲν ἦταν ἢ ἦταν πολλὰ ἀχάριστος
 εἰς τὴν φύσιν. . . . . Οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸ πρῶτον βιβλίου
 ὅπῃ πρέπει νὰ σπεδάξῃ τινὰς νὰ γένῃ ῥήτωρ, τὰ μεγάλα
 παραδείγματα εἶναι τὸ δεύτερον· ὁ Ἀλαμβέρτος.

ΠΑΝΤΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΩΝ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ· ΤΗ ΚΑΘΗΜΕΡΩΝ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΑΣ
 Ε.Υ. ΔΕΛΤΟΣ Κ.Τ.Π
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

των τῆς πρώτης ἀνάγκης· ἐπειδὴ ἂν ἀκολουθῆσε τότε νὰ ὑποθέσῃν εἰς μίαν ἀνάλυσιν ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἢ πείρα δὲν ἤμπορῆσε νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸ νὰ κάμῃ νὰ τὸ σοχαῶδῃν. Ἐδιδόρ-
θωσαν λοιπὸν τὰ λάθη τῆς καὶ ὠμίλησαν καλ-
λίτερα.

Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι αἱ γλῶσσαι ἦταν τότε πολλὰ περιορισμένοι, πλὴν δὲν πρέπει νὰ τι-
σεύῃ τινὰς ὅτι ὄντας περιορισμένοι, ἦταν περισ-
σότερον κακοφκιασμένοι. Ἴσως αἱ ἐδικαίμας εἶναι ὀλιγώτερον καλά. Τῷ ὄντι ἡ ἀκρίβεια τῶν γλωσ-
σῶν δὲν γέκεται εἰς τὸ νὰ ὀμιλῶν αὐταὶ περὶ πολ-
λῶν πραγμάτων μὲ μεγάλην σύγχισιν, ἀλλ' εἰς
τὸ νὰ ὀμιλῶν μὲ σαφήνειαν, εἰ καὶ περὶ ὀλίγων.

Ἄν, θέλοντες νὰ τὰς τελειοποιήσῃν, εἶχαν ἤμπορέσῃ νὰ ἀκολουθῆσῃν καθὼς εἶχαν ἀρχίσῃ, δὲν ἤθελαν ζητῆ νέας λέξεις εἰς τὴν ἀναλογίαν, παρά ὅταν μία ἀνάλυσις καλοφκιασμένη ἤθελε δώσῃ νέας ιδέας, καὶ αἱ γλῶσσαι πάντοτε ἀκριβεῖς ἤθελαν εἶναι περισσότερο ἐκτεταμένοι.

Πῶς ἐγιναν μέθοδοι ἐλλειπεῖς.

δ. Πλὴν αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατόν. Οἱ ἄνθρω-
ποι ἀναλύοντες χωρὶς νὰ ἠξεύρῃν, δὲν ἐσημείωναν ὅτι, ἂν εἶχαν ιδέας ἀκριβεῖς, τὰς ἐχρεώσῃσαν μόνον εἰς τὴν ἀνάλυσιν. Δὲν ἐγνώριζαν λοιπὸν ὅ-
λην τὴν ἀξιολογότητα αὐτῆς τῆς μεθόδου, καὶ ἀνέ-

λυον ὀλιγώτερον ὅσον ἢ χρεία τῆ ἀναλύειν ἐγίνονταν αἰσθητῆ ὀλιγώτερον.

Λοιπὸν, ἀφ' ἧ ἐβεβαιώθησαν ὅτι εὐχαρισῶν τὰς χρείας τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἔκαμαν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς ὀλιγώτερον ἀναγκαίας, καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἐπέρασαν εἰς ὀλιγώτερον ἀναγκαίας ἀκόμι, καὶ βαθμηδὸν ἐκατήντησαν εἰς τὸ νὰ κάμνῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς χρείας καθαρᾶς περιεργείας, χρείας ὅπῃ τὰς ἐδόξαζαν χρείας. Τέλος, χρείας ἀνωφελείας, καὶ ὅλας, ἄλλας περισσότερον, ἄλλας ὀλιγώτερον, φρέδας.

Τότε αἰσθάνθησαν κάθε ἡμέραν ὀλιγώτερον τὴν ἀνάγκην τῆ ἀναλύειν. Εὐθὺς ἔπειτα δὲν αἰσθάνθησαν, παρά τὴν ἐπιθυμίαν τῆ ὀμιλεῖν, καὶ ὀμίλησαν πρὸ τῆ νὰ ἔχῃν ἰδέαν ἐκείνην ὅπῃ δὲ νὰ εἶπῃν. Οἱ καιροὶ πλέον ἐπέρασε ὅπῃ αἱ κρίσεις ἐβάνονταν φυσικὰ εἰς δοκιμὴν τῆς πείρας. Δὲν εἶχαν τὸ ἴδιον συμφέρον νὰ βεβαιωθῶν ἂν τὰ πράγματα διὰ τὰ ὅποια ἔκριναν, ἦταν τοιαῦτα καθὼς τὰ ὑπόθεσαν. Ἀγαπήσαν νὰ τὸ πισεύῃν χωρὶς ἐξέτασιν, καὶ μία κρίσις τῆς ὁποίας ἔκαμαν μίαν ἕξιν, ἐγίνονταν μία δόξα διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀμφίβαλλαν πλέον. Αὐταὶ αἱ ἀπάται ἔπρεπε νὰ εἶναι συχναί· ἐπειδὴ τὰ πράγματα διὰ τὰ ὅποια ἔκριναν, δὲν ἐπαρατηρήθησαν, καὶ συχνὰ δὲν ἠμπορῶσαν νὰ παρατηρηθῶν.

Τότε μία κρίσις ἐσφαλμένη ἔκαμε νὰ κάμνῃ μίαν ἄλλην, καὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ κάμνῃ μυριάς τοι-

αύτας. Ἡ ἀναλογία τῆς ἔφερεν ἀπὸ λάθῃ εἰς λάθῃ· ἐπειδὴ ἦταν ἀκόλῃστοι.

Ἴδὲ ἐκεῖνο ὅπῃ ἀκολέθῃσεν εἰς τῆς ἰδίῃς φιλοσόφῃς. Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ὅπῃ ἔμαθῃαν τὴν ἀνάλυσιν, μάλιστῃ δὲν ἠξέυρῃεν νὰ τὴν μεταχειριῳῃεν, παρὰ εἰς τὰ μαθηματικὰ, εἰς τὴν φυσικὴν καὶ εἰς τὴν χημικὴν. Ἐγὼ καὶ δὲν γνωρίζῃω φιλοσόφῃς ὅπῃ νὰ ἔμαθῃαν νὰ τὴν προσαρμόζῃεν εἰς καθε εἰδος ἰδέας. Οὕτῃω λοιπὸν κἀνένας ἀπὸ αὐτῆς δὲν ἐσοχάῳδη νὰ θεωρήσῃ τὰς γλῳσσῃς ὡς ἄλλῃς τόσῃς ἀναλυτικὰς μεθόδῃς.

Αἱ γλῳσσῃς λοιπὸν ἔγινῃαν μέθῃδοι πολλὰ ἐλλειπεῖς. Μὲ ὅλον τῆστο ἢ ἐμπορία ἐπλησίῃαζε τῆς λαῆς, οἱ ὅποῳοι ἔκαμῃναν κατὰ τῃνα τρόπον ἀλλαγῃν τῃων δοξῃων τῃς καὶ τῃων προλήψῃων τῃς καθῃως καὶ τῃων προῳόντων τῆ τόπῃς τῃς καὶ τῃς ἐπιδεξιότητῃς τῃς. Αἱ γλῳσσῃς ἐσυγχέονταν, καὶ ἢ ἀναλογία δὲν ἠμπορῆσε πλέον νὰ ὀδηγήσῃ τὸν νῆν τῃς εἰς τὴν ἐκδοχῃν τῃων λέξεων. Ἡ τέχῃνη λοιπὸν τῆ συλλογῃζῃωφαι ἐφάνῃη ὅτι ἀγνωρεῖται. Ἡθελεν εἰπῃη τῃνας ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸν πλέον νὰ τὴν μάθῃεν.

Μὲ ὅλον τῆστο οἱ ἄνθῃρωποι εἶχαν τεθῃῃ ἔξ ἀρχῃς ἀπὸ τὴν φύσῃιν τῃς μέσα εἰς τὴν ὀδὸν τῃων εὐρέσεων· ἠμπορῆσαν νὰ ξαναεὐρεθῃεν ἀκόμῃι ποτὲ εἰς αὐτὴν κατὰ τύχῃην. Ἀλλὰ ξαναεὐρίσκονται χωρῃς νὰ τὸ ξαναγνωρίσῃεν, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐσπῃδαζῃαν ποτὲ, καὶ ἐπλανῆντο πάλῃιν.

Αἴτιον εἶχαν σημειώσῃ ὅτι αἱ γλῶσσαι εἶναι ἄλλαι τόσαι μέθοδοι ἀναλυτικαί, δὲν ἤθελεν εἶναι δύσκολον νὰ εὔρεν τὰς κανόνας τῆς τέχνης τῆς συλλογίζεσθαι.

Εἶ. Οὕτω λοιπὸν, αἰῶνες ἐπέρασαν εἰς ματαίους ἀγῶνας διὰ νὰ εὔρεν τὰς κανόνας τῆς τέχνης τῆς συλλογίζεσθαι. Δὲν ἤξευραν πῶς νὰ τὰς πάρην καὶ τὰς ἐζητήσῃ εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς λόγου, μηχανισμόν ὅπῃ ἄφινε νὰ σφύζονται ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν γλωσσῶν.

Διὰ νὰ εὔρεθῃν δὲν ἦταν, εἰμὴ ἓνα μέσον. Ἐπρεπε νὰ παρατηρήσῃν πῶς καταλαμβάνομεν, καὶ νὰ σπεύδῃν αὐτὸ εἰς τὰς δυνάμεις μὲ τὰς ὁποίας μᾶς ἐπλήτισεν ἡ φύσις. Ἐπρεπε νὰ σημειώσῃν ὅτι αἱ γλῶσσαι δὲν εἶναι τῆ ἀληθείᾳ, παρά μέθοδοι ἀναλυτικαί, μέθοδοι μὲ ἐλαττώματα τὴν σήμερον, μὰ ἐσάθησαν ποτὲ ἀκριβεῖς, καὶ ἠμπορῆν νὰ σαθῆν ἀκόμι. Δὲν τὸ εἶδαν· ἐπειδὴ μὴ σημειώνοντες πόσον αἱ λέξεις μᾶς εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ νὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ιδέας κάθε εἶδους, ἐνόμισαν ὅτι δὲν εἶχαν ἄλλο πλεονέκτημα, εἰμὴ μόνον τὸ μεταδοτικὸν τῶν σοχασμῶν. Κατ' ἄλλον λόγον, ὡσὰν ὅπῃ αἱ γλῶσσαι ἐφάνησαν κατὰ πολλὰς τρόπους αὐτοθέλητοι εἰς τὰς γραμματικὰς καὶ εἰς τὰς φιλοσόφους, ἀκολούθησεν ὅπῃ ὑπόθεσαν ὅτι αὐταὶ δὲν ἔχον διὰ κανόνας, εἰμὴ τὴν φαντασίαν τῆς συνηθείας,

δηλαδή, ὅτι συχνὰ δὲν ἔχον τελείως κανόνας. Ἀλλὰ κάθε μέθοδος πρέπει νὰ ἔχη κανόνας, καὶ ἔχει πάντοτε. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θαυμάζη τινὰς, ἂν ἕως τώρα κανόνας δὲν ὑπώπτευσεν τὰς γλώσσας ὅτι εἶναι μέθοδοι ἀναλυτικά. (Ὁδὸς σπερδῆς, Γραμματική, τὰ 8 πρῶτα Κεφ. τῆ Πρώτης μέρης.) (1)

(1) Σημείωμα εἰς τὸ προηγούμενον Κεφάλαιον, τοῦ ὁποῦ ἐπικυρώνει τὰς σκέψεις τῆ συγγραφέως ἐπάνω εἰς τὴν Γλῶσσαν. Ἐλήγη ἀπὸ τὰ συγγράμματά τε.

Εἰς τὸ Σιάρτρ (πόλις πρὸς δυσμὰς τῆ Παρισίῳ) ἔνας νέος 23 ἢ 24 ἐτῶν, υἱὸς ἑνὸς τεχνίτη, κωφὸς καὶ ἐνεὸς ἐκ γενετῆς, ἄρχισεν αἰφνιδίως νὰ ὁμιλῇ καὶ ἐθαύμαζεν ὅλη ἡ πόλις. Ἐμάθαν ἀπὸ αὐτὸν ὅτι τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας προτῆτερα εἶχεν ἀκέρση τὸν ψόφον τῶν ἱερῶν κωδῶνων, καὶ εἶχε πολλὰ ξιπκαίθη δι' αὐτὸ τὸ νέον καὶ ἄγνωστον αἰσθημα. Ἐπειτα ἔτρεξεν ἀπὸ τὸ ἀρισερὸν αὐτὶ ἕνα εἶδος ὑγρῶ, καὶ ἄκρσεν ἐξαίρετα καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτιά. Εἰς τρεῖς μῆνας δὲν ἔκαμνεν ἄλλο, παρὰ νὰ ἀκῆη χωρὶς νὰ εἰπῇ τίποτε, συνηθίζοντας νὰ ξαναλέγη ἡσυχὰ τὰς λέξεις ὅπῃ ἄκρε, καὶ κρατυνόμενος εἰς τὴν προφορὰν καὶ εἰς τὰς ἰδέας τὰς προσηλωμένας εἰς αὐτάς. Τέλος, ἄφησε τὴν σιωπὴν, καὶ ἀνεκήρυξεν ὅτι ὠμιλῶσε, με ὅλον ὅπῃ

ὄχι ἀκόμι καλά. Παρευθὺς ἐπιτήδειοι θεολόγοι τὸν ἐρώτησαν ἐπάνω εἰς τὴν περασμένην τε κατὰσιν, καὶ τὰ πρῶτα τῆς ζητήματα ἐκύλιαν περὶ Θεῶ, περὶ ψυχῆς, περὶ τῆ καλῆ καὶ τῆ κακῆ τῶν ἠθικῶν πράξεων, καὶ αἱ ἰδέαι τε ἐφάνησαν ὅτι δὲν ἐφθασάν ἕως ἐκεῖ. Μὲ ὄλον ὅπῃ ἐγεννήθη ἀπὸ γονεῖς χριστιανῆς, καὶ ἐπήγαινε εἰς τὴν λειψργίαν, καὶ ἔμαθε νὰ κάμη τὸν σαυρόν τε καὶ νὰ γονατίζῃ χηματίζόμενος ὡς ἓνας ἄνθρωπος ὅπῃ προσεύχεται, μὲ ὄλον τῆτο ἔκαμνε ὄλα αὐτὰ χωρὶς νὰ τὰ συντροφευῇ μὲ κανένα σκοπὸν, μὲ τὸν ὁποῖον τὰ ἔκαμνε οἱ ἄλλοι. Δὲν ἤξευρε πολλα καθαρὰ τί εἶναι ὁ θάνατος καὶ δὲ ἐσοχάζονταν εἰς αὐτὸν τελείως. Ἐξῆσε μίαν ζωὴν μὲ τελειότητα ζωῶδη, ἐναχολέμενος μόνον εἰς τὰ αἰσθητὰ καὶ παρόντα ὑποκείμενα, καὶ εἰς τὰς ὀλίγας ἰδέας ὅπῃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐδέχονταν. μῆτε ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῶν ἰδεῶν τε ἐσύναγεν ἐκεῖνο ὅπῃ φαίνεται ὅτι ἠμποροῦσε νὰ συνάξῃ. Ἡ αἰτία δὲν εἶναι ἐπειδὴ δὲν εἶχεν εὐφυΐαν, ἀμὴ ἐπειδὴ ἡ εὐφυΐα ἐνὸς ἀνθρώπου σερημένης ἀπὸ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἄλλων, τὸσον μόνον ἐξασκεῖται καὶ τὸσον μόνον καλλιεργεῖται, ὅπῃ δὲν εσοχάζεται, εἰ μὴ ὅσον εἶναι ἀπαραιτήτως βιασμένος ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ὑποκείμενα. Ὁ μεγαλήτερος πλοῦτος τῶν ἰδεῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἐπιμιξίαν.

Αὐτὸ τὸ γεγονός ἀναφέρεται εἰς τὰ ὑπομνήματα τῆς

Α'καδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (1703). Ἦθελεν εἶναι
 εὐχῆς ἄξιον νὰ ἐρωτήσεν αὐτὸν τὸν νέον διὰ τὰς
 ιδέας ὅπῃ εἶχεν, ὅταν δὲν εἶχε τὴν χρῆσιν τῆς
 λόγου, διὰ τὰς πρώτας ὅπῃ ἀπόκτησεν ἀφ' ἑ
 τὸν ἀπεδόξη ἢ ἀκοή, διὰ τὰς βοηθείας ὅπῃ ἔ-
 λαβεν αὐτὸς εἴτε ἀπὸ τὰ ἔξωθεν ὑποκείμενα,
 εἴτε ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπῃ ἄκυσσε νὰ λέγων, εἴτε καὶ
 ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν σκέψιν, διὰ νὰ κάμη νέας.
 Εἰνὶ λόγῳ, διὰ κάθε τι ὅπῃ ἠμπόρεσε νὰ γέ-
 νη ἀφορμὴ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς νοόστυ. Ἡ πεί-
 ρα κάμνει εἰς ἡμᾶς προόδου τόσο ὀρμητικὰς, ὅ-
 πῃ δὲν εἶναι θαυμασὸν, ἂν ἐνίστε πέρνεται ἀν-
 τὶ τῆς φύσεως τῆς ἰδίας. Εἶδὼ ὅμως τὸ ἐναντί-
 ον, αὐτὴ ἦταν τόσο βραδεῖα, ὅπῃ ἠθελεν εἶ-
 ναι εὐκόλον καὶ μὴν ἀπατηλῆν. Οἱ θεολόγοι ὅ-
 μως δὲν ἠθέλησαν νὰ ἰδῆν εἰς αὐτὸν τὸν νέον,
 εἰμὴ μόνον τὴν φύσιν, καὶ μὲ ὄλην τὴν ἐπι-
 τηδειότητα, δὲν ἐξεκαθάρισαν μήτε τὴν πείραν,
 μήτε τὴν φύσιν. Ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀκα-
 πληρώσωμεν ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ἔκαμαν αὐτοὶ, παρὰ
 μὲ εἰκασίας.

Εἶ γὰρ σοχάζομαι ὅτι εἰς τὸ διάστημα τῶν 23 ἐνιαυ-
 τῶν ἢ ψυχῆ αὐτῆς τῆς νέας μόλις εἶχεν εἰς τὴν ἐ-
 ξουσίαν τῆς τὴν προσοχὴν τῆς· ἐπειδὴ ἂν τὴν ἔδι-
 δεν εἰς τὰ ὑποκείμενα, τὴν ἔδιδεν ὅχι κατὰ τὴν
 ἐκλογὴν τῆς, ἀμὴ κατὰ τὴν περίσασίν τῆς. Οἱ
 νέοι ἀνατραφεῖς ἀναμεταξὺ εἰς ἀνθρώπους, ἐδέ-
 χονταν ἀπ' αὐτῆς βοηθείας ὅπῃ τὸν ἔκαμαν ἐ-

νίστε νὰ προσηλώνη μίαν ἀπὸ τὰς ἰδέας τε εἰς ση-
μεῖα, ἔ χωρὶς ἀμφιβολίαν ἤξευρε νὰ κάμῃ διὰ
χειρονομιῶν νὰ γνωρίσῃν τὰς μεγαλητέρας τε
χρείας, ἔ τὰ πράγματα ὅπῃ ἤμπορῆσαν νὰ τὸν
ἀνακρυσθῆν. Πλὴν τερβόμενος ἀπὸ ὀνόματα διὰ νὰ
σημειώσῃ ἐκεῖνα ὅπῃ δὲν εἶχαν μίαν τόσῃν μεγά-
λῃν ἀναφορὰν μὲ αὐτὸν, ὀλίγον φροντίζοντας
νὰ ἀναπληρώσῃ αὐτὰ μὲ τινὰ μέσα, ἔ μὴν ἔχων-
τας ἔξωθεν καμμίαν βοήθειαν, δὲν ἐσοχάζονταν
εἰς αὐτὰ ὅταν εἶχε μίαν ἐνεσῶσαν ἀντίληψιν. Ἡ
προσοχή τε συρομένη μόνον ἀπὸ ζωηρὰ αἰσθήμα-
τα, ἔπαυε μαζί μὲ αὐτά. Ἡ ἔταν λοιπὸν περιο-
ρισμένος εἰς τὰς κρίσεις τε καὶ εἰς τὰς χρεί-
ας τε. Ἐνας μικρὸς ἀριθμὸς ὑποκειμένων τὸν ἐ-
ναχολῶσεν ἐξ ὀλοκλήρου, ἔ ὅλα τὰ ἄλλα ἔφευ-
γαν τὴν προσοχὴν τε. Ἡ μὲν ἤμπορῆσε τινὰς νὰ
ζητήσῃ ἂν ἦταν ἰκανὸς συλλογισμὸς, ἔ ἔως εἰς
ποῖον βαθμὸν;

Τὸ νὰ συλλογίζεται τινὰς δὲ νὰ εἰπῇ, νὰ πέρνῃ τὰς
ἀναφορὰς διὰ τῶν ὁποίων δύο, τρεῖς κρίσεις ἢ ἔ
περισσότεραι, δένονται ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην. Ὅ-
ταν λόγῃ χάριν, τραβῶ τὸ χέρι μὲ εὐθύς ὅπῃ
ἰδῶ ὅπῃ μὲ φέρνῃ κοντὰ μὲ ἕναν ἀνδρακὰ ἀναμ-
μένον, κρίνω ὅτι αὐτὸς ὁ ἀνδραξ καίει, ὅτι δὲν
θα μὲ καύσῃ, ἂν μακρύνω τὸ χέρι μὲ ἀπὸ αὐ-
τὸν, ἀκολούθως, πρέπει νὰ μακρύνω τὸ χέρι μὲ.
Δὲν χρειάζεται περισσότερο μῆτε εἰς ἕναν λογι-
κὸν διὰ νὰ κάμῃ ἕναν συλλογισμὸν. Πρέπει

νὰ ἀποφεύγω, θὲνὰ εἶπῃ, κάθε τι ὅ-
 πῃ καίει, ἀλλὰ μὴν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος
 καίει, πρέπει ἄρα νὰ τὸν ἀποφεύ-
 γω. Ἡ ξεσύνθεσις ὅμως αὐτῶν τῶν κρίσεων
 καὶ τὸ σχῆμα τὸ συλλογιστικὸν δὲν εἶναι ὁ κυρίως
 συλλογισμὸς. Αὐτὰ δὲν εἶναι, παρά ἕνας ἐξαγ-
 γελτικὸς τρόπος τῆς συλλογισμῆς, μία ἀνάπτυ-
 ξις αὐτῆς, καὶ εἰς τὸ πρὸ ὀλίγου παράδειγμα, αὐτὴ
 ἡ ἀνάπτυξις, αὐτὴ ἡ ξεσύνθεσις εἶναι τόσον πε-
 ριττὴ καὶ ἀνωφελὴς, ὅπῃ εἶναι γελοία. (1)

(1) Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔμπορῶν νὰ ἀποκτήσῃν κάμ-
 μίαν γνώσιν, παρά συλλογίζομενοι, πέρνοντες δηλαδὴ
 τὰς ἀναφορὰς, τὰς σχέσεις διὰ τῶν ὁποίων κρίσεις ὀκο-
 σαιῶν δένονται μίᾳ μὲ τὴν ἄλλην. Τὰ παιδιά ἀποκτῶν
 γνώσεις, κάμνουν ἄρα συλλογισμῆς, καὶ τὴς κάμνουν πολ-
 λά καλλιτέρες ἀπὸ πολλὰς φιλοσόφους, καὶ τὰ νήπια ἀ-
 κόμι ὅταν ζητῶν τὸ βυζὶ τῆς μητρός των, συλλογίζονται,
 καὶ αὐτοὶ οἱ συλλογισμοὶ δὲν διαφέρουν καθὸ συλλογισμοὶ
 ἀπὸ ἐκείνης ὅπῃ κάμνει ὁ μέγας Νεύτων, ὁ βαδύς Λόκ,
 ὁ πολὺς Λεϊβνίτιος, ὁ πολυδρῦλλητος Καρτέσιος. Δὲν
 διαφέρουν λέγω, παρά κατὰ τὴν ὕλην. Καὶ ἂν τινες συλ-
 λογισμοὶ φαίνονται παντάπασιν ἀπλοῖ καὶ εὐκόλοι ὅπῃ ἡ
 ἀνάπτυξις τῆς κινεῖ καὶ γέλωτα, ἡ αἰτία εἶναι, ἐπειδὴ ἡ
 ὕλη τῆς ὄντας ἀναφορικωτάτη μὲ τὰς πρώτας χρείας καὶ
 ἀνάγκας, ἀναγκάσθημεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς νὰ προσέξω-
 μεν καὶ νὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τόσου οἰκείας τὰς
 ιδέας, τόσου συνήθη τὸν σύνδεσμον τῶν ιδεῶν καὶ τῶν
 κρίσεων, καὶ τόσου εὐδύς ἀφ' ἧ ἤλθαμεν εἰς τὸν κόσμον,
 ὅπῃ κάμνοντες τῆς καθ' ἕξιν, ἀλησιμονήσαμεν ὅτι τῆς ἀ-
 ποκτήσαμεν, καὶ μᾶς φαίνονται φυσικοὶ ἀπλοῖ καὶ εὐκο-

Αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ ὅμως ἀνάπτυξις γίνεται ἀπολύτως ἀναγκαία, ὅταν οἱ συλλογισμοὶ εἶναι πολλὰ σύνθετοι· ἐπειδὴ τότε πλεόν δὲν ἤμποροῦμεν νὰ περιλάβωμεν μὲ μίαν ἀπλήν ὄρασιν ὅλας τὰς κρίσεις καὶ ὅλας τὰς ἀναφορὰς ὅπῃ περικλείν· θεωροῦμεν λοιπὸν ξεχωριστὰ τὰ διάφορα μέρη, τὰ ἀναπτύσσομεν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, δίδομεν δημετὰ εἰς κάθε ἰδέαν, εἰς κάθε κρίσιν, εἰς κάθε ἀναφορὰν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ξεσκεπάζομεν ὀλίγον ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν μὲ μίαν μόνην ὀμματιάν· καὶ αὐτὴ ἢ ξεσύνθεσις, ἢ

λοι. Εἰς μίαν ἐπισήμην ὅμως ἢ ὕλη παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχη ἐγγύθεν ἐξόφθαλμου τὴν ἀναφορὰν μὲ τὰς πράτας μας χρείας, μὲ ὅλον ὅπῃ πόρρωθεν ἔχει μίαν μεγαλωτάτην. Δὲν προσέχομεν λοιπὸν εἰς τὸ νὰ ἐντυπώσωμεν ἀνεξαλείπτως τὰς ιδέας εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Δὲν τὰς κάμνομεν λοιπὸν οἰκτιστότας. Ὁ σύνδεσμος τῶν κρίσεων δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς πλεόν. Διὰ νὰ καταλάβωμεν λοιπὸν καλὰ ἓνα τοῖον συλλογισμόν, πρέπει νὰ μᾶς ἀναπτυχθῇ, νὰ ξεσκυτεθῇ, νὰ ὑποβληθῇ εἰς ὄψιν μας ὁ σύνδεσμος τῶν κρίσεων, νὰ μᾶς δεηθῇ αἱ ἀναφοραὶ τῆς μετὴν πείραν, ἢ μὲ τὸν λόγον ἀπὸ ἐκείνης εἰς τῆς ὁποίας ἢ ἐπισήμη εἶναι ἕξις. Ὅταν ὁ Ἀστρονόμος ἀποφαινεται τὸ ἀπόσημα τῆς σελήνης, αὐτὴ ἢ ἀπόφανσις εἶναι ἓνας συλλογισμὸς ὁ ὁποῖος ὅσον δι' αὐτὸν δὲν χρειάζεται νὰ ἀναπτυχθῇ· ἐπειδὴ τὸν εἶναι καταληπτὸς τρόπον τινὰ φυσικῶς, καθὼς καὶ εἰς ἓνα παιδί φαίνεται φυσικὰ καταληπτὸν ὅταν ἀποφαινεται ὁ ἄνθρωπος καί εἰ ἐκεῖνου ὅπῃ τὸν πιάνει.

Φρέδη παντάπασιν εἰς ἓναν ἀπλῆν συλλογισμὸν, γίνεται ἀξιόλογος εἰς ἓναν συλλογισμὸν σύνθετον· ἐπειδὴ καὶ εἶναι καὶ ἀναγκαῖα. Μὲ ὅλον τῆτο ἢ μία καὶ ἢ ἄλλη εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἰδίων ἐργασιῶν· ἐπειδὴ εἴτε πιάνη τινὰς πολλὰς ἀναφορὰς μὲ μίαν πρώτην ματιὰν, εἴτε τὰς ξεσκεπάζη ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἔτω καὶ ἐκείνως δὲν κάμνει τινὰς, εἰμὴ κρίσεις, τῶν ὁποίων ἢ μία εἶναι ἀκολουθία τῆς ἄλλης. Ὅταν λόγῃ χάριν, ἓνας γεωμέτρης λέγη, αἱ τρεῖς γωνίαι τῆς τριγώνου εἶναι ἴσαι μὲ δύο ὀρθὰς, αὕτη ἢ πρότασις εἶναι μία ἀκολουθία κρίσεων μὲ τὰς ὁποίας ἔκαμε τὴν ἀπόδειξιν, καὶ αὕτη ἢ ἀπόδειξις τὸν εἶναι τόσον συνήθης ὅπῃ ὅταν θέλη, παρασῆνει εἰς τὸν ἑαυτὸν πᾶς ὅλας τῆς μέρη ἐν ταύτῳ. Ὅ νῆς πᾶς ἄρα δὲν κάμνει τότε εἰς τὴν αὐτὴν σιγμὴν ὅλας τὰς ἐργασίας τὰς ὁποίας κάμνει ὁ νῆς τῆς μαθητῆς ὅπῃ μανθάνει νὰ ἀποδείχῃ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ νέος ἀπὸ τὸ Σιάρτρο εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν ἔξιν νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὰς χρεῖας τε, δηλαδὴ, ἂν τὰ πράγματα τὸν ἦταν ἐναντία ἢ δεξιά, νὰ συμπεραίνῃ, ἂν ἐχρεωσῆσε νὰ τὰ φεύγῃ ἢ νὰ τὰ διώκῃ, καὶ νὰ ἐνεργῇ ἀκολουθῶς. Δὲν ἐδιάσελλε ἀλληλοδιαδόχως αὐτὰς τὰς ἐργασίας. Αὐταὶ ἦσαν πάντοτε εἰς αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν σιγμὴν. Ἡ μορφή ὅμως ὅπῃ πέρυην εἰς τὸν λόγον, εἶναι παντάπασιν ξένη εἰς τὴν ἔσιν τῆς συλλογισμῆς· καὶ ἂν

ἡ Λογικὴ ἔγινε μία τέχνη Φρεσδῆ, ἡ αἰτία εἶναι, ἐπειδὴ ἐσύγχρονον αὐτὰ τὰ δύο πράγματα.

Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι ὁ συλλογισμὸς αὐτῶ τῶ νέω ἦταν πολλὰ περιορισμένους, δὲν ἐσυλλογίζονταν τελείως εἰς ἐκείνας τὰς περιστάσεις ὡς ὁ νέω μὲν ἤμπορῶντας νὰ πιάσῃ ὅλα ἐν ταύτῳ, εἶναι ὑποχρεωμένους νὰ προχωρῇ μὲ αὐτὰς τὰς ἀναπτύξεις, τὰς ὁποίας δὲν ἤμπορεῖ τινὰς νὰ κάμῃ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν σημείων. Ἦταν λοιπὸν φυσικὸν νὰ μὴ συνάγῃ ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῶν ἰδεῶν τε ὅλον ἐκεῖνο ὡς φαίνεται ὅτι ἤμπορῶσε νὰ συνάξῃ, καὶ μῆτε ἤθελε μᾶς φανῆ ὅτι ἤμπορῶσε νὰ συνάξῃ περισσότερον, ἂν ἡ ἕξις, ὡς εἶμεθα, τῶ νὰ βοηθῶμεθα ἀπὸ τὰ σημεία, μᾶς ἐσυγχωρῶσε νὰ σημειώσωμεν ὅλον ἐκεῖνο ὡς εἰς αὐτὰ ἔχρωσῶμεν. Δὲν ἔπρεπε, παρὰ νὰ βαλθῶμεν εἰς τὸν τόπον τε, διὰ νὰ καταλάβωμεν πόσον ὀλίγον γνώσεις ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ. Ἡμεῖς ὅμως κρίνομεν ἐξ ἰδίων.

Περιορισμένους εἰς τὴς συλλογισμῶς τε, ἡ σκέψις τε ὡς δὲν εἶχεν ὑποκείμενον παρὰ τὰ ζωηρὰ ἢ νέα αἰσθήματα, δὲν ἐπέρρεε τελείως εἰς τὰς περισσότερας πράξεις τε, καὶ πολλὰ ὀλίγον εἰς τὰς τῶν ἄλλων. Δὲν ὡδηγῶνταν, παρὰ καθ' ἕξιν καὶ μίμησιν, μάλισα εἰς τὰ πράγματα ὡς εἶχαν ὀλιγωτέραν ἀναφορὰν εἰς τὰς χρείας τε. Οὕτω λοιπὸν κάμνωντας ἐκεῖνο ὡς ἡ εὐλάβεια τῶν γονέων τῶ ἀπαιτῶσεν ἀπὸ λόγους τε, δὲν εἶχε σο-

χαρῆ ποτὲ εἰς τὸ αἷτιον ὅπῃ ἤμπορῶσαν νὰ ἔχεν, καὶ ἀγνοῶσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸ κάμνη μὲ τινὰ σκοπὸν. Ἴσως ἢ μίμησις ἦταν τόσον ἀκριβεστέρα, ὅσον ἦταν ἀσυντρόφευτος ἀπὸ τὴν σκέψιν· ἐπειδὴ αἱ ἀποσπάσεις καὶ οἱ συναρπαγμοὶ εἶναι ὀλιγώτερον συχνὰ εἰς ἕνα ὅπῃ ὀλίγον ἤξεύρει νὰ σκέπτεται.

Μὲ φαίνεται ὅτι διὰ νὰ ἤξεύρη τινὰς τί εἶναι ἡ ζωὴ, εἶναι ἀρκετὸν νὰ ζῆ τινὰς καὶ νὰ αἰσθάνεται. Μὲ ὅλον τῆτο, καὶ θὰ φανῶ ἴσως ὅτι λέγω παράδοξα, αὐτὸς ὁ νέος μόλις εἶχεν ιδέαν ζωῆς. Διὰ ἕνα ὄν ὅπῃ δὲν σκέπτεται, δι' ἡμᾶς τὰς ἰδίους, εἰς αὐτὰς τὰς στιγμὰς ὅπῃ μὲ ὅλον ὅπῃ ἔξυπνοι, δὲν κάμνομεν παρά νὰ σπέρνωμεν ἢ νὰ ζῶμεν φυτικῶς, τὰ αἰσθήματα δὲν εἶναι, εἰμὴ αἰσθήματα, καὶ δὲν γίνονται ιδέαι, παρά ὅταν ἡ σκέψις μᾶς κάμνει νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὡς εἰκόνας τινὸς πράγματος. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι αὐτὰ ὠδηγῶσαν τὸν νέον εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς εἰς συντήρησίν τε, ὠφελίμης, καὶ τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ, μὰ ἀκολοθεῖσε τὴν ἐντύπωσίν των χωρὶς νὰ σκεφθῆ ἑπάνω εἰς τὴν συντήρησίν τε καὶ εἰς τὴν βλάβην. Μία δοκιμὴ αὐτῆ ὅπῃ λέγω εἶναι αὐτὸ ὅπῃ δὲν ἤξευρε καθαρὰ τί ἦταν ὁ θάνατος, ἂν ἤθελεν ἤξεύρη τί εἶναι ἡ ζωὴ, ἢ δὲν ἤθελεν ἰδῆ ἔτω καθαρὰ ὡς καὶ ἡμεῖς, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι,

παρά ἢ σέρησις αὐτῆς; (1) — (Τέχνη τῆ σοχάζεσθαι).

(1) Ἔνας κωφὸς ἐκ γενετῆς ἔπεται νὰ εἶναι καὶ ἐνεὸς· ἐπειδὴ διὰ νὰ μάθῃ νὰ ἐκφέρῃ τινὰς φωνὴν ἔναρθρον, πρέπει νὰ ἀκῆ, καὶ τὸ νὰ εἶναι ἐνεὸς δὲν εἶναι τὸ μόνον παρεπόμενον τῆς κωφότητος, μία ζωώδης ζωὴ εἶναι τὸ συνακόλουθον τῆς ἐνεότητος· ἐπειδὴ ἕνας κωφὸς καὶ ἐνεὸς εἶναι τρόπον τινὰ ἕνα κτῆνος ἀνθρωπόμορφου, καὶ ζῆ παρομοίως. Εἶναι τρόπον τινὰ μοναδικὸς εἰς τὸ μέσον τῶν κοινωπιῶν· ἐπειδὴ δὲν ὠφελεῖται σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τῆν μετ' ἀνθρώπων ἐπιμιξίαν. Εἶναι τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆ κόσμου· ἐπειδὴ ἡ ἰσορία τὸν εἶναι πάντη ἄγνωστος. Εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν Γῆν καὶ τρόπον τινὰ δὲν εἶναι· ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τῆς Γῆς, εἰμὴ τὸν αἰσθητὸν τε ὀρίζοντα, καὶ τέτα δὲν ἔχει ἀκόμη, εἰμὴ μίαν ζωώδη γνῶσιν.

Οἱ κωφοὶ καὶ ἐνεοὶ ἢμποροῦν νὰ παιδευθῶν, — νὰ μάθωσιν κάθε τι, νὰ λάβωσιν ιδέας καὶ τὰς φαινομένας παντάπασιν ἀφηρημένας, καὶ νὰ εὕρωσιν ἔτιωσ ἀπὸ τὴν ζωότητα εἰς τὴν ὁποίαν φαίνονται καταδικασμένοι. Ὁ διδάσκαλὸς τῆς ὁμοῦ δὲν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλοσ, παρά ἕνας βαδύς μεταφυσικὸς καὶ πολλὰ ἐπιτήδειοσ, δηλαδὴ ἕνας ὅπῃ ἔκαμε μίαν μεγάλην καὶ ὀρθὴν σπεδὴν τῆ ἀνθρωπίνε νοὸσ καὶ τῶν προόδων τε (τοιῦτοι ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ οἱ ἀναδεχόμενοι τὴν παιδαγωγίαν καὶ διδασκαλίαν ἀπλῶσ τῶν παιδων, οἱ πλάσαι καὶ δημιουργοὶ αὐτῶν καθὼσ λέγει ὁ σοφὸσ Πλάταρχοσ.)

Ὁ Λεπε τῆ ὁποίε ἢ μνήμη θὰ εἶναι πάντοτε ἀγαπητὴ, πρῶτοσ καὶ μετὰ τὰ ἔξοδά τε πρῶτου ἐκατάσθησεν εἰς τὸ Παρίσι ἕνα τοιῦτον σχολεῖον καὶ ἐμάθυσε τῆσ κωφὸσ καὶ ἐνεὸσ γράμματα, καὶ διαφόρεσ γλώσσασ. Τῆσ ἔμαθε νὰ τὸν καταλαμβάνωσιν ἐπάνω εἰς κάθε ὑπόθεσιν, τῆσ ὑ-

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν . Δ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ.

Αἱ γλῶσσαι εἶναι αἱ γνώσεις μας, αἱ
δόξαι μας, αἱ προλήψεις μας.

Ε΄. Ἐπειδὴ αἱ γλῶσσαι, σχηματισμένοι ἐν ὄσφ
ἡμεῖς ἀναλύομεν, ἔγιναν ἄλλαι τόσαι ἀναλυτικαὶ μέ-
θοδοι, καταλαμβάνει τινὰς ὅτι μᾶς εἶναι φυσικὸν
να σοχάζωμάθε κατὰ τὰς ἕξεις ὅπῃ μᾶς ἔκαμαν
να πάρωμεν. Διὰ μέσθ αὐτῶν σοχάζωμάθε· ἐ-
πειδὴ εἶναι κανόνες τῶν κρίσεών μας· κάμνον τὰς

παγόρευε μὲ τὰ δακτυλα κάθε τε (εἶναι περιττὸν νὰ εἴ-
πῃ ὅτι ὁ δημιουργός της εἰφεῦρε τὸν τρόπον νὰ ἀναπλη-
ρώσῃ τὴν ἀκοὴν μὲ τὴν ὄρασιν.) Ὁ νῦν διάδοχος τε καὶ
μαθητὴς τε Σικάρ ἐτελειοποίησεν ἀκόμη αὐτὴν τὴν διδα-
σκαλίαν. Ὁ αὐδιδμος Ἰάσηπας β΄, αὐτοκράτωρ τῆς
Γερμανίας ἐκατάσκησε καὶ αὐτὸς ἕνα χολεῖον διὰ τῆς κω-
φῆς καὶ ἐνεθς (ἦτοι βεβῆς) εἰς τὴν Βιένναν κατὰ μήμησιν
τῆ εἰς τὸ Παρίσι.

γνώσεις μας, τὰς δόξας μας, τὰς προλήψεις μας, ἐνὶ λόγῳ, κάμνεν εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος, ὅλα τὰ καλά καὶ ὅλα τὰ κακά. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιρροή τῆς καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἤμπορῆσε νὰ γένη ἀλλέως.

Μᾶς περιπλανῶν μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀτελεῖς μέθοδοι· ὄντας ὅμως μέθοδοι, δὲν εἶναι κατὰ πᾶντα ἀτελεῖς· καὶ μᾶς ὀδηγῶν καλά ἐνίοτε. Δὲν εἶναι κἀνένας ὅπῃ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀποκτημένων ἔξεων εἰς τὴν γλῶσσαν, νὰ μὴν εἶναι ἰκανὸς νὰ κάμῃ μερικὰς καλὰς συλλογισμὰς. Μάλιστα ἔτις ἀρχίσαμεν, καὶ βλέπει τινὰς συχνὰ ἀνθρώπους ὅπῃ χωρὶς σπεδὴν νὰ συλλογίζωνται καλλίτερα, παρὰ ἄλλοι ὅπῃ ἐσπέδασαν πολλά.

Αἱ διάλεκτοι τῶν Ἐπισημῶν δὲν εἶναι αἱ καλλίτερα φκισμένα.

β. Ἐπιθυμῆσε τινὰς ὅπῃ οἱ φιλόσοφοι νὰ προεδρεύσῃν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν γλωσσῶν, καὶ πισεύῃ ὅτι ἤθελαν φκισμὸν καλλίτερα. Ἐπρεπε λοιπὸν ὅπῃ αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι νὰ εἶναι ἄλλοι καὶ ὄχι ἐκεῖνοι ὅπῃ ἠξέυρομεν. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι εἰς τὰ Μαθηματικὰ ὁμιλεῖ τινὰς μὲ σωστότητα, ἐπειδὴ ἡ Ἀλγεβρα ὄντας ἔργον τῆς γεννητικῆς, δὲν ἤμπορῆσε νὰ γένη κακῶς. Εἶναι ἀληθινὰ ἀκόμι ὅτι τινὰ μέρη τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημικῆς ἐπραγματεύθησαν μὲ τὴν ἰδίαν σωστότητα ἀπὸ ἑνα ἀριθμὸν ἐξαιρέτων νόων ὅπῃ ἔγιναν διὰ νὰ παρατηρῶν καλά. Κατ' ἄλλον λό-

γον δὲν βλέπω ὅπῃ αἱ διάλεκτοι τῶν Ἐπισημῶν
 νὰ ἔχον κἀνένα ὑπερτέρημα. Ἐχον τὰ ἴδια ἔλατ-
 τώματα ὅπῃ καὶ ἄλλαι, καὶ μεγαλύτερα ἀκόμι. Τὰς
 ὁμιλῶν συχνότατα καὶ αὐτὰς χωρὶς νὰ λέγουν τί-
 ποτες, μάλιστα συχνὰ δὲν τὰς ὁμιλῶν, παρὰ διὰ
 νὰ εἰπῶν ἀτοπίας. Καὶ ἐν γένει, δὲν φαίνεται ὅτι
 τὰς ὁμιλῶν διὰ νὰ καταλαμβάνονται.

Αἱ πρῶται χυδαῖκαὶ γλῶσσαι ἐσάθη-
 σαν αἰ οἰκειότεραι εἰς τὸν συλλο-
 γισμόν.

γ'. Εἰκάζω ὅτι αἱ πρῶται χυδαῖκαὶ γλῶσ-
 σαι ἐσάθησαν οἰκειότεραι εἰς τὸν συλλογισμόν. Ἐ-
 πειδὴ ἡ φύσις ὅπῃ ἦταν πρόεδρος εἰς τὸν σχημα-
 τισμόντες, εἶχε κἀν ἀρχίσῃ καλά. Ἡ γένεσις
 τῶν ιδεῶν καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἔπρεπε νὰ
 εἶναι αἰσθητὴ εἰς αὐτὰς τὰς γλώσσας, εἰς τὰς ὁ-
 ποίας ἡ πρώτη ἐκδοχὴ μιᾶς λέξεως ἦταν γνωσὴ,
 καὶ ἡ ἀναλογία ἔδιδεν ὅλας τὰς ἄλλας. Ἐξαναεύ-
 ρισκαν εἰς τὰς λέξεις, ιδέας ὅπῃ ἔφευγαν τὰς αἰ-
 σθήσεις, τὰ ὀνόματα μάλιστα τῶν αἰσθητῶν ιδεῶν,
 ὅθεν αὐταὶ ἔρχονται· καὶ, ἀντὶς νὰ τὰ βλέπουν ὡς
 ὀνόματα κύρια αὐτῶν τῶν ιδεῶν, τὰ ἔβλεπαν ὡς
 ἐκφράσεις μεταφορικὰς ὅπῃ ἤθελαν δείχνῃ τὴν
 ἀρχήντες. Τότε, λόγῳ χάριν, δὲν ἐζήτην ἂν τὸ
 ὑπόσασις σημαίνῃ ἄλλο τίποτες καὶ ὄχι ἐκεῖ-
 νο ὅπῃ εἶναι ὑποκάτω· ἂν τὸ σοχασμὸς
 σημαίνει ἄλλο τίποτες, παρὰ κινάζω, προσέ-